

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О. Б. Жильцов

«01» 09 2020 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА**

для студентів

спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація
освітнього рівня першого (бакалаврського)
освітньої програми 023.00.01 Образотворче мистецтво

Київ 2020

Розробник:

Новик Ірина Михайлівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та психології Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

Викладач:

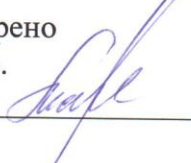
Новик Ірина Михайлівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та психології Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

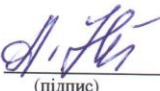
Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри педагогіки та психології Педагогічного інституту
Протокол від «04» вересня 2019 р. № 11

Завідувач кафедри Г.І. Іванюк
(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво»
«__» _____ 2019 р.

Гарант освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво» Г.В. Кузьменко

Робочу програму перевірено
«__» _____ 2019 р.
Заступник директора М.А. Машовець

Пролонговано:
на 2020/2021 н.р. (підпис) (Званна) (ПІБ), «20» 08 2021 р. Протокол № 11
на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПІБ), «__» _____ 20__ р. Протокол №__
на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПІБ), «__» _____ 20__ р. Протокол №__
на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПІБ), «__» _____ 20__ р. Протокол №__

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	
<i>"Інклюзивна освіта"</i>		
Вид дисципліни	Обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	I сем. 1,5/45	II сем. 2,5/75
Курс	3	3
Семестр	5	6
Кількість змістових модулів з розподілом:	1,5	2,5
Обсяг кредитів	45	75
Обсяг годин, в тому числі:		
Аудиторні	28	28
Модульний контроль	4	4
Самостійна робота	13	13
Семестровий контроль	–	30
Форма семестрового контролю	–	Екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна "Інклюзивна освіта" є однією з складових професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що логічно продовжує фахову освіту мистецького спрямування, створює базу для успішного опанування ними інтегральних, загальних і фахових компетентностей щодо навчання, виховання і розвитку осіб з особливими освітніми потребами.

Робоча навчальна програма "Інклюзивна освіта" реалізує вимоги освітньо-професійної програми зі спеціальності 023 "Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація", Законів України "Про освіту" (2017), "Про вищу освіту" (2014) та гармонійно поєднує теоретичну, практико-орієнтовану, діяльницьку і дослідницьку складові професійної підготовки майбутніх педагогів образотворчого мистецтва до роботи з особами з інвалідністю.

Контент лекційних занять розроблено відповідно до робочого навчального плану (2019-2020 н.р.) для студентів спеціальностей 023 "Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація" і 025 "Музичне мистецтво". У навчально-методичній картці представлено відмінність робочої навчальної програми для студентів спеціальності 023 "Образотворче мистецтво", а саме: тематика семінарських і практичних занять, завдань самостійної роботи, а також проходження модульних контрольних робіт відповідно до спеціальності.

Структура програми базується на засадах особистісно орієнтованого навчання і побудована за концентричним принципом вивчення навчального матеріалу, який допускає повторне вивчення окремих тем і понять з "Педагогіки і психології" (1 курс), "Методики навчання образотворчих дисциплін" (3 курс) із розширенням змісту й поглибленням рівня його засвоєння. Матеріал програми згруповано у чотири змістові модулі, кількість лекційних, семінарських, практичних занять та тематика завдань самостійної роботи відповідає робочому навчальному плану (2019 р.).

Робочу програму укладено на основі навчальної програми дисципліни «Інклюзивна освіта» (розробник Марина Анатоліївна Порошенко, 2019).

Мета навчальної дисципліни – засвоєння майбутніми бакалаврами образотворчого мистецтва теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивної освіти у галузі мистецтва.

Завдання дисципліни:

– оволодіння знаннями щодо міжнародного та національного законодавства у сфері інклюзивної освіти, зарубіжного досвіду у галузі образотворчого мистецтва;

- формування управлінських компетентностей у сфері інклюзивної освіти;
- забезпечення досконалого володіння стратегіями взаємодії з батьками дітей з особливими потребами;
- засвоєння основних принципів та технологій організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти у галузі образотворчого мистецтва;
- оволодіння основними методами інклюзивного навчання у закладах освіти;
- формування навичок диференційованого викладання та оцінювання;
- вироблення навичок командної роботи при навчанні та вихованні дітей з особливими потребами;
- подальший розвиток усвідомлення необхідності професійного зростання.

Зміст програми ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, послідовності, наступності та неперервності фахової підготовки.

3. Результати навчання за дисципліною

Вивчення курсу сприяє формуванню загальних та фахових програмних компетентностей.

Загальні:

- формування наукового світогляду, умінь відстоювати власні стратегії професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі мистецького спрямування;
- здатність генерувати нові ідеї, творчо підходити до вирішення професійних завдань в інклюзивному освітньому середовищі;
- знання і розуміння предметної галузі та професії;
- здатність діяти на основі соціальної відповідальності та громадянської свідомості, застосовувати процедури і технології захисту прав і свобод осіб з особливими освітніми потребами відповідно до чинного законодавства України;
- уміння працювати в команді психолого-педагогічного супроводу дитини; здатність до ефективної міжособистісної взаємодії з колегами, дітьми та їхніми батьками в інклюзивному освітньому просторі;
- здатність виявляти та вирішувати проблеми професійно-педагогічної діяльності.

Фахові:

– *компетентність у сфері психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі* (знання сутності психолого-педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі; розуміння комплексного підходу до організації інклюзивного освітнього процесу, що охоплює психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, а також надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами; знання сучасних методів інклюзивного навчання у галузі образотворчого мистецтва; знання способів адаптації та диференціації змісту навчальних програм з образотворчого мистецтва; знання принципів створення інклюзивного освітнього середовища з урахуванням вимог універсального дизайну, розумного пристосування; уміння розробляти індивідуальну програму розвитку дитини; уміння взаємодіяти з різноманітними фахівцями та батьками впродовж навчання дитини; розвиток професійного самовдосконалення й рефлексії);

– *компетентність у сфері концептуальних засад інклюзивної освіти у галузі образотворчого мистецтва* (знання та розуміння теорій, концепцій, принципів інклюзивної освіти у образотворчому мистецтві; уміння проявляти толерантне ставлення до людей з особливими освітніми потребами на основі принципів поваги до індивідуальних особливостей та недопущення дискримінації);

– *компетентність у сфері міжнародного та національного законодавства про інклюзивну освіту* (знання міжнародних документів і національних законодавчих актів, їхньої ролі у запровадженні інклюзивної освіти в Україні);

– *компетентність у сфері управління інклюзивною освітою* (знання організації функціонування системи закладів та установ освіти, що забезпечують навчання та супровід дітей з особливими освітніми потребами; володіння сучасними підходами до організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти у галузі образотворчого мистецтва; уміння спільно працювати та злагоджено взаємодіяти з іншими педагогічними працівниками, а також батьками дітей з особливими освітніми потребами; уміння планувати та ефективно реалізовувати

поставлені завдання для забезпечення якості освітнього процесу у галузі образотворчого мистецтва);

– *компетентність щодо закономірностей та особливостей розвитку дітей з особливими освітніми потребами* (знання закономірностей розвитку дитини у різних вікових періодах з метою своєчасного виявлення ситуацій, які потребують надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг; знання індивідуальних методів навчання дитини задля забезпечення цілісного розвитку її особистості).

Програмні результати навчання:

- розуміти ключові поняття у сфері інклюзивної освіти;
- знати міжнародне і національне законодавство та його значення у забезпеченні права на освіту дітей з особливими освітніми потребами;
- опанувати концепції, принципи, основні закономірності розвитку інклюзивної освіти у галузі образотворчого мистецтва;
- оволодіти науково обґрунтованими методами та сучасними технологіями щодо організації власної професійної діяльності з урахуванням особливостей взаємодії педагога з працівниками інших закладів та установ освіти, а також батьками дітей з особливими освітніми потребами;
- організувати освітній процес та супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, спираючись на використання теоретичних знань і практичних умінь, отриманих під час вивчення курсу;
- створювати сприятливі умови для взаємодії дітей з особливими освітніми потребами з усіма учасниками освітнього процесу;
- демонструвати розуміння послідовності етапів організації педагогічної діяльності на компетентнісних засадах.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання(3 курс, 1 семестр)

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					
		Лекції	Семінарські	Практичні	Модульний контроль	Індивідуальні	Самостійна
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.							
АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ: НОРМАТИВНІ ПІДСТАВИ І ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА							
Тема 1.1. Загальна характеристика інклюзивної освіти у галузі мистецтва	5	2	2	-	-	-	1
Тема 1.2. Нормативно-правова база інклюзивної освіти в Україні та світі	5	2	2	-	-	-	1
Тема 1.3. Генеза інклюзивної освіти	6	2	2	-	-	-	2
Тема 1.4. Сучасний зарубіжний досвід інклюзивної освіти	6	2	-	-	2	-	2
Разом	22	8	6	0	2	-	6
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.							
ІНКЛЮЗІЯ ЯК НАПРЯМОК ОСВІТНЬОГО РЕФОРМУВАННЯ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА							
Тема 2.1. Характеристика мережі закладів освіти для дітей з особливими освітніми потребами	4	2	-	-	-	-	2
Тема 2.2. Особливості організації освітнього інклюзивного простору у Новій українській школі	6	2	2	-	-	-	2
Тема 2.3. Система управління інклюзивною освітою	6	2	-	2	-	-	2
Тема 2.4. Батьки як ключові партнери в інклюзивному навчанні	7	2	-	2	2	-	1
Разом	23	8	2	4	2	-	7
	45	16	8	4	4	-	13

Тематичний план для денної форми навчання

(3 курс, 2 семестр)

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					
		Лекції	Семінарські	Практичні	Модульний контроль	Індивіду-альні	Самостійна
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ							
Тема 3.1. Психолого-педагогічна характеристика суб'єктів інклюзивної освіти	5	2	2	-	-	-	1
Тема 3.2. Універсальний дизайн інклюзивного освітнього середовища	6	2	-	2	-	-	2
Тема 3.3. Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі	6	2	2	-	-	-	2
Тема 3.4. Арт-терапія як технологія інклюзивної освіти	8	2	-	2	2	-	2
Разом	25	8	4	2	2	-	7
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ У ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ							
Тема 4.1. Психолого-педагогічний супровід суб'єктів інклюзивної освіти у галузі мистецтві	6	2	2	-	-	-	2
Тема 4. 2. Проектування індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами	6	2	-	2	-	-	2
Тема 4. 3. Деонтологія інклюзивної освіти	8	2	-	2	2	-	2
Разом	20	6	4	4	2	-	6
Семестровий контроль	30						30
Усього	75	14	6	8	4	-	43

5. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ: НОРМАТИВНІ ПІДСТАВИ І ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА

Тема 1.1. Загальна характеристика інклюзивної освіти у галузі мистецтва

Сутність і зміст поняття «інклюзивна освіта». Поняття «особливі освітні потреби». Особа з особливими освітніми потребами як суб'єкт інклюзивної освіти. Аналіз змісту понять «виключення», «сегрегація», «інтеграція». Завдання та принципи інклюзивної освіти. Елементи інклюзії у образотворчому мистецтві. Принципи інклюзивного навчання. Обґрунтування необхідності і важливості здійснення інклюзивної освіти у образотворчому мистецтві. Ресурси успішної інклюзії у галузі образотворчого мистецтва. Характеристика можливих бар'єрів щодо інклюзії у мистецтві. Переваги інклюзії для всіх учасників освітнього процесу.

Основні поняття теми: інклюзивна освіта; виключення, сегрегація, інтеграція; принципи інклюзивної освіти; завдання інклюзивної освіти; особа з особливими освітніми потребами.

Рекомендовані джерела: основні: [1; 4]; додаткові: [2; 4]; додаткові ресурси: [2; 3].

Тема 1.2. Нормативно-правова база інклюзивної освіти в Україні та світі

Законодавча база організації інклюзивної освіти в Україні. Гуманізація і демократизація освіти як світові тенденції. Конституційні та соціальні гарантії прав громадян на освіту. Освітне право та соціально-правовий захист дітей; конвенція про права дитини. Права людей з інвалідністю. Українська, міжнародна та регіональна нормативно-правова база розвитку варіативних форм спеціальної освіти дітей з інвалідністю. Конвенція про права інвалідів. Характеристика змісту міжнародних нормативних документів у галузі інклюзивної освіти. Саламанкська декларація (1994) про принципи, політику та практичних діях у сфері освіти осіб з інвалідністю. Основи інклюзивної освіти у Новій українській школі.

Основні поняття теми: нормативно-правова база, освітне право, особи з інвалідністю, особа з особливими освітніми потребами, Нова українська школа, конвенція.

Рекомендовані джерела: основні: [3; 5]; додаткові: [1;2;3;5;6]; додаткові ресурси: [1;2; 3].

Тема 1.3. Генеза інклюзивної освіти

Історичні аспекти розвитку інклюзії. Теоретичні основи формування інклюзивного навчання у мистецтві. Ідея спільного навчання дітей з інвалідністю і нормальним розвитком (перша половина XIX ст.). Розвиток національних систем спеціальної освіти (2-а половина XIX ст. - початок XX ст.). Роль Л. Виготського в обґрунтуванні ідеї інтегрованого навчання. Період псевдоінтеграції. Моделі ставлення суспільства до людей з відхиленнями у розвитку. Концепція «нормалізації», її основні положення, значення для розвитку інтегрованої освіти у галузі мистецтва. Досягнення відомих людей у галузі образотворчого мистецтва.

Основні поняття теми: формування інклюзивного навчання, інтегроване навчання, псевдоінтеграція.

Рекомендовані джерела: основні: [2; 5; 6]; додаткові: [4].

Тема 1.4. Сучасний зарубіжний досвід інклюзивної освіти

Впровадження інклюзивної освіти в США: передумови, нормативно-правове забезпечення, мережа закладів. Досвід впровадження інклюзивної освіти в Італійській Республіці. Впровадження інклюзивної освіти: досвід Республіки Австрії. Інклюзивна освіта в Королівстві Бельгії: принципи та мережа закладів. Досвід впровадження інклюзивної освіти у Королівстві Нідерланди. Навчання дітей з особливими освітніми потребами у Королівстві Швеції. Впровадження інклюзивної освіти: досвід Федеративної Республіки Німеччини. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти у Королівстві Норвегії. Досвід впровадження інклюзивної освіти у Фінляндській Республіці. Основні форми інклюзивного навчання за кордоном. Зарубіжні моделі інклюзивного навчання у галузі мистецтва.

Основні поняття теми: зарубіжний досвід, форми та моделі інклюзивного навчання.

Рекомендовані джерела: основні: [1; 5; 6]; додаткові: [4]; додаткові ресурси: [2;3].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ІНКЛЮЗИЯ ЯК НАПРЯМОК ОСВІТНЬОГО РЕФОРМУВАННЯ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА

Тема 2.1. Характеристика мережі закладів освіти для дітей з особливими освітніми потребами

Соціальний та медичний підходи до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Комбінована система надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами: заклади загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням, заклади спеціальної освіти; навчально-реабілітаційні центри. Функції інклюзивно-ресурсних центрів. Завдання ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти.

Основні поняття теми: дошкільна освіта, повна загальна середня освіта, позашкільна освіта, вища освіта.

Рекомендовані джерела: основні: [1; 4]; додаткові: [2; 4]; додаткові ресурси: [1; 3].

Тема 2.2. Особливості організації освітнього інклюзивного простору у Новій українській школі

Психолого-педагогічні, організаційні умови організації інклюзивного навчання в освітньому закладі. Укомплектованість класів. Соціальна інклюзія. Характеристика програм навчання учнів з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому навчальному закладі. Завдання й функції асистента вчителя образотворчого мистецтва в освітньому процесі, а також асистента дитини.

Основні поняття теми: укомплектованість класів, соціальна інклюзія, асистент вчителя.

Рекомендовані джерела: основні: [1;5;6]; додаткові: [1;2;5;6]; додаткові ресурси: [1; 3].

Тема 2.3. Система управління інклюзивною освітою

Рівні управління інклюзивною освітою (вищий, центральний, обласний, місцевий). Повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері інклюзивної освіти. Міжвідомче партнерство з питань допомоги дітям з особливими освітніми потребами. Роль громадських організацій та батьківських об'єднань у розвитку інклюзивної освіти. Соціоосвітнє партнерство в інклюзивній освіті.

Основні поняття теми: державно-громадське управління інклюзивною освітою; міжвідомче партнерство, соціоосвітнє партнерство.

Рекомендовані джерела: основні: [1;2;5]; додаткові: [1;3;4]; додаткові ресурси: [1;2;3].

Тема 2.4. Батьки як ключові партнери в інклюзивному навчанні

Роль сім'ї і школи в адаптації дитини з інвалідністю до інклюзивної освіти в мистецьких школах, закладах дошкільної та загальної середньої освіти. Шляхи співпраці з батьками. Психолого-педагогічні поради щодо виховання та навчання образотворчому мистецтву дітей. Відповідальність батьків за виховання, навчання та розвиток дітей. Права і обов'язки батьків.

Основні поняття теми: сім'я, освітній заклад, співпраця.

Рекомендовані джерела: основні: [1; 4; 5]; додаткові: [1;2;4; 5]; додаткові ресурси: [1; 3].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Тема 3.1. Психолого-педагогічна характеристика суб'єктів інклюзивної освіти

Характеристика основних етапів розвитку дитини. Зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні) чинники відхилення у здоров'ї. Зміни та модифікації у вікових періодах розвитку: еволюційні, революційні, ситуаційні. Класифікація психофізичних порушень розвитку. Категорії дітей з особливими освітніми потребами та їх характеристика. Інклюзивне навчання образотворчому мистецтву дітей з порушеннями слуху. Інклюзивне навчання образотворчому мистецтву дітей з порушеннями зору. Інклюзивне навчання образотворчому мистецтву дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (ДЦП). Інклюзивне навчання образотворчому мистецтву дітей з важкими порушеннями мови. Інклюзивне навчання образотворчому мистецтву дітей із затримкою психічного розвитку. Особливості інклюзивного навчання образотворчому мистецтву дітей з порушеннями інтелекту. Характеристика інклюзивного навчання образотворчому

мистецтву дітей з розладами аутистичного спектру. Інклюзивне навчання образотворчому мистецтву гіперактивних дітей.

Основні поняття теми: порушеннями у розвитку, психолого-педагогічні особливості, порушеннями опорно-рухового апарату (ДЦП), важкі порушеннями мови, затримка психічного розвитку, порушення інтелекту, розлад аутистичного спектру.

Рекомендовані джерела: основні: [1; 4; 5; 6]; додаткові: [1; 2; 4; 5].

Тема 3.2. Універсальний дизайн інклюзивного освітнього середовища

Універсальний дизайн у сфері освіти. Принципи універсального дизайну. Особливості застосування універсального дизайну в інклюзивному освітньому середовищі. Архітектурна доступність, розумне пристосування. Облаштування просторово-фізичного інклюзивного освітнього середовища для дітей з ООП. Медіатека та ресурсна кімната.

Основні поняття теми: архітектурна доступність; розумне пристосування; універсальний дизайн у сфері освіти.

Рекомендовані джерела: основні: [1;2;5]; додаткові: [1;3;4]; додаткові ресурси: [1;2;3].

Тема 3.3. Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі

Концепції, орієнтовані на індивідуальний підхід у процесі навчання образотворчому мистецтву в інклюзивному освітньому середовищі (теорія множинного інтелекту; концепція, орієнтована на освітні потреби дітей; концепція універсального дизайну). Диференційований та індивідуальний підходи у навчанні дітей з особливими освітніми потребами. Сутність традиційного інтенсивного навчання в інклюзивному освітньому середовищі. Методики на основі підходу «Навчання у співробітництві». Стратегії когнітивного навчання образотворчому мистецтву в інклюзивному освітньому середовищі. Принципи навчання та виховання в інклюзивному освітньому середовищі. Зміст, форми і методи навчання осіб з особливими освітніми потребами образотворчому мистецтву. Корекційно-розвивальні технології в методиці навчання осіб з інвалідністю в інклюзивному освітньому середовищі. Сутність і завдання оцінювання учнів з особливими потребами. Критерії оцінювання навчальних досягнень.

Основні поняття теми: принципи навчання, форми навчання, методи навчання, корекційно-розвивальні технології, оцінювання учнів.

Рекомендовані джерела: основні: [1; 2; 5]; додаткові: [4]; додаткові ресурси: [3].

Тема 3.4. Арт-терапія як технологія інклюзивної освіти

Використання методів арт-терапії в реабілітації та корекції осіб з інвалідністю в умовах інклюзивного навчання. Механізм дії арт-терапії. Види арт-терапії. Ізотерапія (малюнкова терапія) – один із напрямків арт-терапії. Методи ізотерапії. Кольоротерапія та кольорова карта для арт-терапії. Загальні уявлення про музичну терапію.

Основні поняття теми: арт-терапія, ізотерапія, музикотерапія, кольоротерапія.

Рекомендовані джерела: основні: [2; 4; 5; 6]; додаткові: [4;6]; додаткові ресурси: [1; 3].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ У ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Тема 4.1. Психолого-педагогічний супровід суб'єктів інклюзивної освіти у галузі мистецтві

Теоретичні основи побудови системи супроводу розвитку дитини з інвалідністю в мистецькій освіті. Психолого-педагогічний супровід дітей з інвалідністю. Моделі і технології психолого-педагогічного супроводу: комбінована інтеграція; часткова інтеграція; тимчасова інтеграція; повна інтеграція. Внутрішні і зовнішні умови успішної інтеграції осіб з інвалідністю в освітній процес ЗДО, ЗЗСО, ЗВО.

Нормативні аспекти діяльності ПМПК та ІРЦ в сучасних умовах. Організаційні моделі і основні напрямки діяльності ПМПК, ІРЦ.

Основні поняття теми: супровід, психолого-педагогічний супровід, психологи-медико-педагогічна комісія, інклюзивний ресурсний центр, мистецька освіта.

Рекомендовані джерела: основні: [1; 2; 4; 5]; додаткові: [1;3;4]; додаткові ресурси: [1;2;3].

Тема 4.2. Проектування індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами

Індивідуальна програма розвитку дитини з особливими освітніми потребами як документ реалізації індивідуальної освітньої траєкторії. Складові індивідуальної програми розвитку. Технологія розробки індивідуальної програми розвитку. Етапи виконання індивідуальної програми розвитку. Моніторинг виконання індивідуальної програми розвитку. Індивідуальний навчальний план. Індивідуальна навчальна програма.

Основні поняття теми: індивідуальна програма розвитку, проектування, освітніх маршрут

Рекомендовані джерела: основні: [1; 4; 6]; додаткові: [7]; додаткові ресурси: [3].

Тема 4.3. Деонтологія інклюзивної освіти

Психолого-педагогічні основи формування професійної культури педагога в інклюзивній освіті. Етичні аспекти у роботі з особами з інвалідністю. Вимоги до знань, умінь і особистісних якостей педагога, що працює в умовах інклюзії. Формування толерантності у педагогів, які працюють в умовах інклюзивного навчання. Деонтологія в освіті. Поняття «деонтологія інклюзивної освіти». Основи завдання деонтології інклюзивної освіти. Характеристика принципів деонтології інклюзивної освіти. Вимоги до моральності, професійного обов'язку та професійної поведінки вчителя в інклюзивному класі.

Основні поняття теми: професійна культура, етика, особистісні якості, толерантність.

Рекомендовані джерела: основні: [1; 2; 4; 5]; додаткові: [4]; додаткові ресурси: [1; 3].

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	4	4	4	4	4	4	3	3
Відвідування семінарських занять	1	3	3	1	1	2	2	1	1
Відвідування практичних занять	1	-	-	2	2	2	2	2	2
Робота на семінарському занятті	10	3	30	1	10	2	20	1	10
Робота на практичному занятті	10	-	-	2	20	2	20	2	20
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	3	15	2	10	2	10	1	5
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом		14	77	13	72	15	83	11	66
Максимальна кількість балів: 298									
Розрахунок коефіцієнта: $298: 60 = 4,96$									

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Завдання для самостійної роботи	К-ть балів	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль 1. АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ: НОРМАТИВНІ ПІДСТАВИ І ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА		
1. Студентське портфоліо «Ідеальний світ»: - провести спостереження за доступністю до будівель та приміщень освітнього закладу із врахуванням потреб осіб з обмеженими. - здійснити спостереження й зафіксувати позитивні і негативні умови, які створенні у місті Києві для осіб з інвалідністю; - визначити аспекти інклюзивної освіти, які можна виділити у творі "Колгосп тварин" (авт. Джордж Орвелл) та у фільмах: 1. Форест Гамп; 2. Король говорить!	15	I-II
Змістовий модуль 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ		
1. Створити відеоролик про відомих художників з обмеженими можливостями здоров'я. 2. Скласти програму дозвіллевих заходів для дітей молодшого шкільного віку, яка передбачає взаємодію дітей масової школи з дітьми, що мають відхилення у розвитку.	10	III-IV
Змістовий модуль 3. ІНКЛЮЗІЯ ЯК НАПРЯМОК ОСВІТНЬОГО РЕФОРМУВАННЯ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА		
1. Виконати пошук вправ з ізотерапії (до 5 шт.) та презентуйте їх. 2. Схематично спроєктувати вдосконалення зовнішнього середовища Інституту мистецтв для осіб з ООП.	10	I-II
Змістовий модуль 4. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ У ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ		
1. Розробити дизайн кабінету для навчання образотворчому мистецтву осіб з інвалідністю (вид порушення на вибір студента) й описово представити його особливості (до 1 аркушу А4).	5	III-IV
Всього:	40	

Критерії оцінювання завдань самостійної роботи

Критерії	Обґрунтування критеріїв	Бали
<i>Розуміння завдання</i>	- робота демонструє точне розуміння завдання	1
	- включені матеріали, що безпосередньо розкривають тему або опосередковані до неї	0,5
	- включені матеріали, що не мають безпосереднього відношення до теми, зібрана інформація не аналізується і не оцінюється	0
<i>Повнота і логіка розкриття теми</i>	- логічне й структуроване викладення матеріалу	1
	- часткове розкриття теми	0,5
	- виконане завдання не відповідає темі, порушення логіки й структури викладу	0
<i>Готовність до застосування знань, умінь і навичок, способів діяльності</i>	- застосовує знання, уміння і навички в освітньому процесі, в нестандартних умовах (ситуаціях)	1
	- частково застосовує знання, уміння і навички в освітньому процесі, в нестандартних умовах (ситуаціях)	0,5
<i>Креативність</i>	- унікальність роботи, велика кількість оригінальних прикладів, у роботі присутні авторські знахідки	1
	- стандартна робота, не містить авторської індивідуальності	0,5
<i>Культура змістового наповнення відповідей</i>	- орфографічно правильно оформлена робота з точки зору граматики, стилістики	1
	- присутні не грубі помилки з точки зору граматики, стилістики, орфографії	0,5
	- грубі помилки з точки зору граматики, стилістики, орфографії	0
Всього:		5 балів

6.3. **Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.**

Модульний контроль здійснюється у формі комп'ютерного тестування, що охоплює 25 питань з таких категорій, як: аналіз, синтез, використання, знання, оцінювання, розуміння. Тривалість проведення модульного контролю: 60 хв. на кожного студента. Максимальна кількість балів: 25 балів. Критерії оцінювання: кожне питання оцінюється в 1 бал.

6.4. **Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.**

Форма проведення: комп'ютерне тестування

(<https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=20099>).

Тривалість проведення: 2 год. на кожного студента.

Максимальна кількість балів: 40 балів.

Критерії оцінювання: кожне питання – 1 бал.

6.5. **Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.**

1. Визначити відмінності між поняттями «виключення», «сегрегація», «інтеграція» та «інклюзивна освіта».
2. Визначити відмінності наявного освітнього процесу та інклюзивного освітнього процесу у галузі образотворчого мистецтва в Україні.
3. Обґрунтувати зарубіжний досвід інклюзивної освіти у галузі образотворчого мистецтва.
4. Визначити завдання деонтології інклюзивної освіти.
5. Визначити завдання інклюзивної освіти.
6. Визначити основні форми інтегрованого навчання за кордоном.
7. Визначити принципи деонтології інклюзивної освіти.
8. Визначити принципи інклюзивної освіти.
9. Визначити функції асистента учителя в освітньому процесі Нової української школи.
10. Дати визначення поняттю «деонтологія інклюзивної освіти».
11. Дати визначення поняттю «інклюзивна освіта».
12. Дати характеристику мережі закладів освіти для дітей з особливими освітніми потребами.
13. Дати характеристику міжнародним правовим документам, що становлять нормативно-правові основи інклюзивної освіти.
14. Діти з особливими освітніми потребами: особливості психофізичного розвитку.
15. Здійснити порівняльну характеристику міжнародного і національного законодавства у сфері інклюзивної освіти.
16. З'ясувати механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародних документах та законодавстві.
17. З'ясувати особливості психолого-педагогічного супроводу сімей, що мають дітей з інвалідністю в умовах інклюзивного навчання.
18. Індивідуальна програма розвитку дитини з особливими освітніми потребами.
19. Інклюзивна освіта як провідний напрям освітньої політики в Україні.
20. Інклюзивна освіта: сутність, завдання та принципи.
21. Навести приклади ситуації виключення, сегрегації, інтеграції та інклюзії у навчанні дітей з особливими освітніми потребами.
22. Назвати й охарактеризувати основні міжнародні документи ООН, що закріплюють право дітей з особливими освітніми потребами на освіту.
23. Назвати й охарактеризувати професійні компетентності вчителя інклюзивного класу.
24. Назвати накази Міністерства освіти і науки України щодо організації інклюзивного навчання у закладах освіти.
25. Назвати приклади розумного пристосування в інклюзивному освітньому середовищі.
26. Назвати типи закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами.
27. Обґрунтувати національне законодавство у сфері інклюзивної освіти.
28. Окреслити перспективні напрями розвитку інклюзивної освіти в Україні, враховуючи зарубіжний досвід США (Закон «ЮЕА») і країн Європейського Союзу.

29. Описати роль ресурсної кімнати як складової інклюзивного освітнього середовища.
30. Охарактеризувати завдання ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти.
31. Охарактеризувати моделі спільного викладання між учителем та асистентом учителя.
32. Охарактеризувати обов'язки, які покладаються на асистента дитини під час інклюзивного навчання.
33. Охарактеризувати особливість розвитку інклюзивної освіти у Федеративній Республіці Німеччини у галузі образотворчого мистецтва.
34. Охарактеризувати особливості педагогічної деонтології.
35. Охарактеризувати рівні підтримки, які застосовуються для навчання дітей з особливими освітніми потребами у Фінляндській Республіці та обґрунтуйте їх доцільність впровадження в Україні.
36. Охарактеризувати сутність деонтології інклюзивної освіти.
37. Охарактеризувати форми інклюзивної освіти, що функціонують для дітей з особливими освітніми потребами в Королівстві Бельгії та обґрунтуйте їх доцільність впровадження в Україні.
38. Охарактеризувати як відбувається взаємодія між командою психолого-педагогічного супроводу та інклюзивно-ресурсним центром.
39. Проаналізувати основні положення міжнародних документів, що регламентують право на інклюзивну освіту.
40. Проаналізувати основні результати впровадження національного проекту «Інклюзивна освіта - рівень свідомості нації».
41. Проаналізувати переваги інклюзивної освіти для різних учасників освітнього процесу.
42. Розкрити інноваційність Саламанської декларації як міжнародного документа щодо розвитку інклюзивної освіти.
43. Розкрити історію розвитку інклюзивної освіти.
44. Розкрити моделі ставлення суспільства до людей з відхиленнями у розвитку.
45. Розкрити основні положення Нової української школи щодо розвитку інклюзивної освіти.
46. Розкрити технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі.
47. Розкрити технологію оцінювання результатів інклюзивного навчання у галузі образотворчого мистецтва.
48. Розкрити умови реалізації завдань інклюзивного навчання.
49. Як Ви бачите застосування принципів універсального дизайну в інклюзивному освітньому середовищі? Навести приклади.
50. Як Ви розумієте поняття «педагогічний оптимізм», «милосердя», «емпатія», «толерантність», «педагогічна справедливість», «гуманність і повага до дитини», «педагогічний обов'язок»?
51. Як Ви розумієте роль батьків у команді психолого-педагогічного супроводу?
52. Яка сутність поняття «універсальний дизайн у сфері освіти»?
53. Яке законодавство України щодо забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами на інклюзивну освіту ви знаєте?
54. Який громадський рух став ключовим у розвитку інклюзивної освіти в Італійській Республіці?
55. Якими є роль і функції інклюзивно-ресурсного центру в забезпеченні психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами?

6.5. Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична картка дисципліни

Разом: I семестр: 45 год., лекції – 16 год., семінарські заняття – 8 год., практичні заняття – 4 год., самостійна робота – 13 год., модульний контроль – 4 год.

II семестр: 75 год., лекції – 14 год., семінарські заняття – 6 год., практичні заняття – 8 год., самостійна робота – 13 год., модульний контроль – 4 год., підготовка до семестрового контролю, екзамен – 30 год.

Модулі	Змістовий модуль I				Змістовий модуль II				Змістовий модуль III				Змістовий модуль IV		
Назва модуля	АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ: НОРМАТИВНІ ПІДСТАВИ І ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА				ІНКЛЮЗІЯ ЯК НАПРЯМОК ОСВІТНЬОГО РЕФОРМУВАННЯ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА				ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ				ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ У ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ		
Кількість балів за модуль	77 балів				72 балів				83 балів				66 балів		
	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	3.1	3.2	3.3	3.4	4.1	4.2	4.3
Теми лекцій	Загальна характеристика інклюзивної освіти у галузі мистецтва	Нормативно-правова база інклюзивної освіти в Україні та світі	Гене́за інклюзивної освіти	Сучасний зарубіжний досвід інклюзивної освіти	Особливості організації освітнього інклюзивного простору в Новій українській школі	Характеристика мережі закладів освіти для дітей з особливими освітніми потребами	Система управління інклюзивною освітою	Батьки як ключові партнери в інклюзивному навчанні	Психолого-педагогічна характеристика суб'єктів інклюзивної освіти	Універсальний дизайн інклюзивного освітнього середовища	Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі	Арт-терапія як технологія інклюзивної освіти	Психолого-педагогічний супровід суб'єктів інклюзивної освіти у галузі мистецтв	Проектування індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами	Деонтологія інклюзивної освіти
Теми семінарських занять	Основи інклюзивної освіти в образотворчому мистецтві	Міжнародні й вітчизняні документи в галузі інклюзивної освіти мистецького спрямування		Досвід зарубіжних країн у запровадженні інклюзивного навчання	Моделі інклюзивної освіти у мистецькій галузі				Вікові та індивідуально-психологічні особливості осіб з інвалідністю		Організація освітнього процесу в інклюзивному закладі освіти		Психолого-педагогічний супровід суб'єктів інклюзивної освіти мистецького спрямування		
Теми практичних занять						Державні освітні структури розвитку інклюзивної освіти		Взаємодія педагога образотворчого мистецтва з батьками дітей з інвалідністю		Доступність і концепція універсального дизайну		Арт-терапевтичні техніки у роботі з особами з інвалідністю		Проектування ППР дитини з ООП	Цінності інклюзивної освіти
Самостійна робота	15 балів				10 балів				10 балів				5 балів		
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 25 балів				Модульна контрольна робота 2 25 балів				Модульна контрольна робота 3 25 балів				Модульна контрольна робота 4 25 балів		
Підсумковий контроль	Екзамен														

K = 298: 60 = 4,96

8. Рекомендовані джерела

Основна (базова)

1. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. *Інклюзивна освіта: від основ до практики*: [монографія]. К.:ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 52 с.
2. *Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю*. 2006. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
3. Митчелл Д. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования: главы из книги / Дэвид Митчелл; пер. с англ. И.С.Аникеев, Н. В. Борисова. Москва: Перспектива, 2011. URL: http://center-prof38.ru/sites/default/files/one_click/mitchel_tehnologii.pdf(дата обращения: 06.02.2020)
4. *Нова українська школа: порадник для вчителя* / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
5. *Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків* / Укладачі Н. В. Засеркова, А. О. Трейтяк. К., 2016. 68 с. Режим доступу: http://ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2016/08/n_zaerkova_a_tretyak_inkl_osvita_vid_a_do_ya.pdf
6. Порошенко М. А. *Інклюзивна освіта: навчальний посібник*. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с. Режим доступу: https://www.pedrada.com.ua/files/news/2019/Posibnyk_Inkliuzyvna_osvita_2019_Pedrada.pdf
7. Самсонова,Е. В.Основные педагогические технологии инклюзивного образования : учебно-методическое пособие/Е. В. Самсонова, Т. П. Дмитриева, Т. Ю. Хотылева. Москва: Педагогический университет «Первое сентября», 2013. 36 с. URL: http://www.edu54.ru/sites/default/files/upload/2015/03/OPT_broshiura.pdf(дата обращения: 10.02.2020)
8. Швед М. *Основи інклюзивної освіти: підручник*. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с. Режим доступу: http://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/536/Shved_Osnjvy%20InklOsvity.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Додаткова

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» від 23.05.2017 № 2053-VIII.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 № 609 «Про затвердження Примірнього положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в закладі загальної середньої та дошкільної освіти».
4. *Основи інклюзивної освіти* : навчально - методичний посібник / за заг. ред. А.А. Колупаєвої. К: «А. С. К.», 2012. 308 с. Режим доступу: <http://education-inclusive.com/wp-content/docs/Navchalno-metodychnyj-posibnyk-Osnovy-Inkliuzyvnoyi-osvity.pdf>
5. *Права людини: знати, щоб захищати. Що треба знати про захист прав дітей з інвалідністю*: методичний посібник / Під заг. ред. Н. З.Софій. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 52 с. Режим доступу: <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/275/>
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 588 «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».
7. *Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами*: методичний посібник / Під заг. ред. Н. З.Софій. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 66 с. Режим доступу: <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/273/>

9. Додаткові ресурси

1. *Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи* // Л.Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та інші. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. *Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів*: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ : 2018. 252 с.
3. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>